

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני הצלה בשבת

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

ככה תורמים היום.

[לתרומות](#)

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת הגאונים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

255

פרשת משפטים תשפ"ב

דיני 'הצלה' בשבת

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

ארגוני 'הצלה'

חשיבות 'ארגוני הצלה'

- א. בני ישראל הם גומלי חסדים ומצטיינים במעשי וארגוני חסד, וגם הם מחשיבים את חיי האדם ומעריכים את חשיבות של כל שניה שיש לאדם בעולם הזה ולכן בכל מקומות בעולם מקום שיש יישוב יהודי של שומרי תורה ומצוות, ארגון עסקני המקום, ארגונים 'הצלה' המעניקים שירותי עזרה ראשונה לקהילה.
- ב. איננו יכולים לשער הזכות והחסד שעושים חברי ומתנדבי הצלה, וכבר אמרו לנו חז"ל (גמ' סנהדרין דף ל"ז ע"א) 'כל המציל נפש מישאל כאלו קיים עולם מלא', וגם מקיימים בזה את המצוה "לא תעמוד על דם רעיק", וגם מצות "והשבות לו" שהוא השבת הנפש לגוף האדם, ובנוסף מצות גמילות חסדים, ומצות "ואהבת לרעיק כמוך".

רשות או חובה

- ג. **סתם בן אדם.** אין חיוב לסתם בן אדם ללמוד עזרה ראשונה כדי שיוכל להציל בני אדם במצב של סכנה (אג"מ י"ד ח"ג ס' קנ"ה, י"ד ח"ב ס' קנ"א), וכשאינו יודע עזרה ראשונה אין עליו להתעסק בעצם ההצלה משום שאז יכול להזיק יותר מלהציל, אמנם יכול לסייע בדברים צדדיים כגון לקרוא לעזרה, להביא דברים הנצרכים, ולסלק את הסקרנים.. וכדומה.
- ד. **ארגון הצלה.** מ"מ בודאי ראוי לכל מקום ישוב יהודים לארגון ארגון הצלה, שהרי בדרך כלל קשה לסמוך על שירותי חרום המקומית, ובכך אפשר להציל נפשות, ומי שמרגיש שיהיה לו לתועלת ללמוד עזרה ראשונה, או שיש לו כוחות הנפש יתר ורוצה לכוון אותם ולהשתמש אותם בדבר טוב, מצוה הוא ללמוד ולהתעסק בעזרה ראשונה, כשהוא במסגרת כשרה ומתאים ליהודי שומר תורה ומצוות כדי שלא יהיה מציל נפשות ומסכן נפשו..
- ה. **כונן הצלה, רופא.** כתיב בפרשה (משפטים כ"א, י"ט) "ורפא ירפא", ודרשו חז"ל (גמ' ב"ק דף פ"ה ע"א) מכאן ניתן רשות לרופא לרפא, ואע"פ שנשמע מזה שיש רשות לרופא לרפא ואין זה חיוב, מ"מ כבר נקטו כל הפוסקים שאחרי שיש אדם שיוודע עניני רפואה כגון רופא או מתנדב וכונן בארגון הצלה, ונולד מצב של פיקוח נפש, יש לו חיוב לרפאות ולהציל נפשות כשבה הזדמנות לפניו ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים (ש"ע י"ד ס' של"ז ס"א).

כונן הצלה ושמירת שבת

פיקוח נפש

- ו. כבר הבאנו בגליון (254) באיזה דרגה של חולי מותר לחלל עליו את השבת, והוא חולה שיש בו אפילו רק ספק פיקוח נפש (שם אות ו), וכשיש צורך לחלל עליו השבת, אסור להשהות בעשיית מלאכה אלא מיד צריך לעשות כל מה שאפשר כדי להציל את חייו של החולה.
- ז. **לדעת הלכות שבת**
- ז. לכן כל מי שמתנדב בארגוני הצלה, צריך לדעת את ההלכות על בוריו כדי לעשות את הכל ע"פ הלכה, שהרי לפעמים בזמן אמת אין זמן לחשוב ולהתחכם לעשות מלאכות ע"י שינוי, ולפעמים כשהמצב אינו כ"כ בהול, ואין בשיהוי קצת שום חסרון לחולה, צריך אז לדעת איך לעשות המלאכות בשינוי קצת כדי לא לעבור על מלאכה מן התורה (רמ"א ס' שכ"ח ס"ב).

- ח. שיעורי הלכה. משום כן, כל ארגון הצלה בכל מקום שהוא יקבע לכוננים שיעורי הלכה ע"י הרב האחראי שלהם ויקבע הלכות ונוהל בשבת ויו"ט וכן בשאר הלכות, כדי שידעו המעשה אשר יעשו בזמן אמת (מ"ב ס' שכ"ח סק"ד), ושיעורים אלו לא פחות חשובים מעצם השיעורי עזרה ראשונה שהקדישו אליהם מאות שעות בלימוד.
- ט. **ללמוד ס' שכ"ח.** כמו כן, ראוי לכל כונן הצלה ללמוד עם חברותא ש"ע ומ"ב או"ח ס' שכ"ח עם פוסקים של זמנינו כדי שידעו ההלכות הנחוצות על בוריו ושיהיו שגורים בפיהם בזמן אמת.
- י. ואם כי ההלכות רבים הם, ואין כאן המקום להעלות כל נושא וכל דקדוק שעולה בחיי המתנדב בשבת, נביא כאן עכ"פ כמה נידונים שדנו בהם הפוסקים לדוגמא, ועל ידם רואים כמה חמור הענין והצורך לדעת כל דקדוקי הלכה.

נסע בשבת להציל ולבסוף לא היה צורך

- יא. אם מתנדבי הצלה קיבלו קריאה לאירוע של פיקוח נפש בשבת וכמה מתנדבים יצאו בדרכם בכוונה שאולי הם יגיעו ראשונים (מ"ב ס' שכ"ח סק"מ), וכשהגיעו ראו שכבר קדמו להם מתנדב וממילא לא היו צריכים להם, כולם פטורים מחיוב חטאת, וכן לא צריכים כפרה כלל (מ"ב ס' של"ד סקע"ח, ש"ת שבות יעקב ח"א ס' י"ג), ולא לבד שפטורים מחטאת אלא יש להם גם שכר טוב עבור מחשבתם הטובה (ש"ע שם ס"ט"ו, מ"ב סקמ"ב).

האם להודיע לכונן במכשיר שאין צורך לו

- יב. כשכונן הגיע לזירה ורואה המצב שאין צורך לאחרים לבוא, דנו הפוסקים אם יש לו להודיע לאחרים ע"י איסור דרבנן כגון ע"י מכשיר קשר כדי למנוע מרבים אחרים לעבור על איסור תורה כשהם מגיעים עם רכב או אופנועים, והיינו שאחד יעבור על איסור קל דרבנן כדי לחסוך אחרים לעבור על איסור חמור מן התורה, או מאחר שהותר להם לבוא בגלל פיקוח נפש, אי"כ עדיף שהם יגיעו עד המקום בחושבם שהם בדרך לפיקוח נפש, וכשיתברר להם שכבר אין צורך הרי לא עשו שום איסור כ"ל, והוא עדיף על מי שיעבור בכוונה על איסור אפילו דרבנן שלא לצורך פיקוח נפש.
- יג. **אין להודיע.** רוב הפוסקים ס"ל שאסור להודיע ולעדכן לאחרים שלא יבואו ע"י איסור דרבנן, ועדיף שיבואו בדעת שהם בדרך היתר, ואח"כ יתברר להם שאין צורך בעזרתם (הגרשז"א, נשמת אברהם ח"א ס' של"ח סק"א, ש"ת שבט הלוי ח"ח ס' קצ"ג סק"ב).
- יד. יש גם מן הסברא שלא להודיע, שהרי אם הם נמצאים באמצע הדרך מקום שאין שם ישוב, ויקבלו הודעה שאין בצורך להגיע, בכמה מצבים יצטרכו שם לעצור את רכבם מיד ולחזור לביתם ברגל מקום שהוא רחוק מביתם ואמצע הדרך, אם לא באופנים שיש להם היתר גם לחזור לביתם ברכב (ע"י לקמן אות י"ט).
- טו. **יש להודיע.** אמנם יש כמה פוסקים שנקטו שמותר ועדיף להודיע לאחרים ע"י מכשיר באיסור דרבנן קל שלא להמשיך להגיע אחרי שכבר אין מצב של פיקוח נפש, כי כך לא ימשיכו לעבור על מלאכה מן התורה באופן שאין צורך לזה (ש"ת ויען דוד ח"ג ס' כ"א-כ"ג, ש"ת מנחת אשר ח"א ס' כ"ב). ויש שחילקו, שהמוקדן שמתחילה שלח הכוננים מותר לו להודיע להם ולבטל הקריאה, אבל כונן הראשון שהגיע לזירה שרוצה לבטל האחרים, עדיף שלא יבטל אם אינו רוצה (ש"ת ויען דוד שם).

טז. יש גם מן הסברא להודיע, שאם ידע המתנדב מתחילה שבכל נסיעה בשבת יש סיכויים גדולים שלא יצטרכו לו בסוף ולא יודיעוהו על זה, ונמצא שבכל שבת נוסע כמה פעמים ללא צורך ובחנם, בסוף לא ירצה לצאת בכלל בקריאה בשבת, ונכלל הוא בהיתר שהתירו בסופן אטו תחילתם (עי' לקמן אות כ' והלאה), שהכונן יודע שאם כבר אין צורך בנסיעתו, יודיעוהו לו על זה, כך שלא יצטרך לנסוע בחינם בשבת קודש.

יז. **למעשה**, מאחר שיש צדדים לכאן ולכאן, על כל ארגון הצלה לקבל נוהל בענין זה מהרב שאחראי על הארגון במקומם ושיהיה בהתאם לאופי ומצב של המקום ולפי מבנה הארגון, וחשוב שכל המתנדבים ידעו בבירור על הנוהל בארגונם.

יח. **עי' נכרי**. אם אפשר לבטל קריאה ע"י נכרי יבטלו ע"י נכרי ובאופן שגם הכונן מקבל הביטול ע"י נכרי.

לחזור לביתו עם רכב

יט. דנו הפוסקים אם כונן מותר לחזור לביתו עם רכב או אופנוע בשבת ממקום האירוע אחרי שגמר מלאכת הקודש של הצלת נפשות.

כ. **התירו 'סופן משום תחילתו'**. נפסק בשו"ע (סי' ת"ז ס"ג) משהו שיצא חוץ לתחום בשבת כדי להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם או מן הנהר או מן המפולת, אם הם מפחדים להישאר במקום שהצילו, הרי אלו מותרים לחזור בשבת למקומם ובכלי זיינם בידם. ולגבי ההיתר להחזיר כלי זיין לתוך ביתם מבואר בגמ' שלא יראו האויבים את כלי זיינם וירדפו אחריהם ויסכן אותם (גמ' עירובין דף מ"ה ע"א, ב"ח א"ר מ"ב שם סק"י), ולגבי עצם ההיתר שמותר להם להכניס כלי זיין עכ"פ עד הבית הראשון בתוך העיר הוא משום שלא תהא מכשילם לעתיד לבוא (רמב"ם פ"ב שבת הכ"ג, לבוש), דהיינו שאם ידעו שהם חייבים להשאיר הכלי זיין מחוץ לעיר, פעם הבא לא יצאו להציל כלל (בני ציון סק"ג).

כא. **מתנדב הצלה**. מכאן דנו הרבה פוסקים לגבי 'מתנדב הצלה' שגמר עבודתו במקום שיצא לשם בשבת, האם מותר לו לחזור לביתו עם רכבו, שהרי מצד אחד אין לפנינו מצב של פיקוח נפש להתיר לו לעבור על איסור דאורייתא, אמנם מצד שני אולי יש להתיר לו ע"פ ההיתר הנ"ל, שאם ידע מראש שאסור לו לחזור הביתה עם רכב ויצטרך לצעוד רגלית עד הבית, ולפעמים זה כרוך בהליכה של כמה ק"מ גם במזג אוויר קשה, וא"כ פעם הבא כשיש קריאה למקום של פיקוח נפש בשבת, יתשלל המתנדב להציל ואם בכלל לצאת ויורה היתר לעצמו עם חשבון שיתכן שמישהו אחר כבר יצא, או עכ"פ יחשוב פעמיים לפני היציאה, בידיעה שיהיה לו קשה לחזור הביתה בשבת קודש, יום שעדיף לו להיות דבוק בתפלה ולימוד תורה וגם עם המשפחה. ובניתיים יסתכן החולה עד כדי פיקוח נפש.

כב. ולכן דנו הפוסקים אם אפשר תמיד לפסוק שמותר למתנדב לחזור הביתה עם רכבו, ולהתיר סופן משום תחילתו, והכל משום פיקוח נפש כללי שדוחה שבת. יש שציידו היתר בזה (שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קל"ב, שו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ג, חזו"א ארחות רבינו ח"א עמ' קנ"ה לגבי רופא, שו"ת אג"מ ח"ד סי' פ', ועוד), ויש שהחמירו בזה ולא התירו מלאכה דאורייתא ע"פ היתר הנ"ל (א"ר סי' ת"ז סק"ו, מג"א סי' תצ"ז סק"ח, שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז' וז', ועוד).

כג. **למעשה**. מכיון שאין ההיתר ברור ונחלקו בו גדולי הפוסקים, הסכמת הפוסקים הוא שבחודאי יש לכתחילה לעשות השתדלות שיהיה מזומן אצל נהג גוי שיחזירם לביתם עם הציוד, אבל בשעת הדחק כשאין מצוי אצלם נכרי, ויקשה עליהם לישראל עד לצאת היום במקום שהגיעו, רשאים לנהוג בעצמם ברכבם ולחזור לביתם ע"פ הנ"ל (אג"מ ח"ה סי' כ"ה, שו"ת שבת הלוי ח"ו סי' כ"ו וח"ח סי' פ"ז).

כד. **לפי הענין**. גם צריך המתנדב לדון לפי הענין, שאם הוא תורן לאותו שבת ונמצא עדיין בתחילה או באמצע השבת שע"פ רוב עדיין יקבל קריאה, יש יותר צדדים להתיר משום שמא יתכן שיצטרך לצאת לעוד מקרה של פיקוח נפש, אבל אם הוא לא 'תורן' או שיצא לקריאה לקראת סוף השבת, יש יותר צדדים לאסור החזרתו ברכב שבזמן מועט כזה אין להתיר איסור דאורייתא.

כה. **לפי הנוהל**. לכן חשוב שכל ארגון הצלה יקבע במקומם הנוהל בענין זה לפי פסק של הרב האחראי, כדי שלא יבואו להפקרות בענין שכל אחד עושה כרצונו ויעשה השבת כחול בעיניו.

כו. **אדם פרטי**. חשוב לציין שכל היתר הנ"ל לחזור לביתו עם רכב הוא רק לרופא או לכונן הצלה ששייך אצלם הטעם הנ"ל שהותר סופן משום תחילתו, אבל אדם פרטי שאינו מתעסק בדברים אלו, לא הותר לו כלל לחזור עם רכבו, ובשעת הדחק גדול יש שהתירו לחזור רק עם גוי (תשובות והנהגות ח"ג סי' ק"ה).

קריאת 'הצלה' בשבת

מתי להתקשר להצלה

כז. **ספק פיקוח נפש**. אין לקרוא 'הצלה' בשבת אלא אם כן הוא מצב של פיקוח נפש או עכ"פ ספק פיקוח נפש, כי גם להתקשר ל'הצלה' כרוך באיסורים, וכל שכן שידוע שאחר קריאתם, מתנדבי הצלה גיעו ברכבם ע"י מלאכות דאורייתא.

כח. **דוגמאות של פיקוח נפש**. נביא כאן כמה דוגמאות כרשימה חלקית שאליהם יש לקרוא הצלה: חנק, אדם בלי הכרה, אדם עם סימני אירוע מוחי, עם סימני התקף לב כגון כאבים בחזה, פצוע בראש, קוצר נשימה, היפרוונטילציה, התעלפות, לידה, כאב חזק בלתי מוסבר ממושך בבטן או בחלק אחד של הגוף, לחץ דם גבוה, חום גבוה, סימני התייבשות, סחרחורת, רעל, ליקוי פתאומי בראיה, אפיזודות פסיכוטיות, דימום חזק, חתך עמוק ע"י מתכת חד, כווייה בדרגה שניה ושלישית על חלק משמעותי של הגוף, אי סדרת ברמות סוכר, תגובה אלרגית חמורה, שוק אנפילקטי, וכן כל אופן אחר שיש אפילו רק חשש סכנה.

אינו פיקוח נפש

כט. כשהמצב אינו אפילו ספק של פיקוח נפש, אין להתקשר להצלה דרך הטלפון, ומ"מ אם ידוע כתובת של מתנדב או כונן בהצלה, אפשר לגשת לביתו ולהתייעץ אתו, אבל יש לקחת בחשבון שגם הוא בן אדם ושובת השבת, ולכן אין להפריעו באמצע הלילה על דבר שאינו דחוף כגון 'צפורן חודרנית' [ingrown toe-nail]..

ל. לפעמים אנשים חושבים שהצלה מותר לעשות כל דבר ובכל מצב מאחר שהם 'הצלה', אבל זה לא נכון אלא גם להצלה יש הגבלות ודברים שאסורים להם לעשות בשבת. לדוגמא, פעם מוקד הצלה קיבל קריאה מאשה שרצתה שהצלה יזמינו אינסטלטור לביתה בשבת, אז המוקדן הסביר זה מוקד לעניני פיקוח נפש, אז האשה אמרה שיש נזילה בביתה, ואם לא יקראו לאינסטלטור המים יכול להציף הבית ויבוא למצב של פיקוח נפש של ממש..

לא. **לטפל בכל קריאה**. לכל בקשה של ענין רפואה צריך מוקד הצלה לשלוח מתנדב, שהרי אם מישהו הביא עצמו להתקשר להצלה בשבת, בדרך כלל הוא ענין של פיקוח נפש, ספק או ספק ספיקא שמחללין עליו את השבת, ולכן אפילו אם לא נשמע שזה דחוף, יש לחשוש אולי זה מקרה דחוף והקורא לא ידע להסביר את עצמו, חוץ אם ברור בהחלט שאין בו שום צד של פיקוח נפש (בעל חשב האפוד, הליכות חנוך אות צ', אוצר הלכות סי' שכ"ח אות קמ"ב).

איך להתקשר להצלה

לב. **עדיף ע"י שינוי**. כשיש מצב דחוף ודחוק, אפשר להתקשר להצלה באופן רגיל בלי שינוי כדי שלא יתעכב בקריאה, אבל כשאין הזמן בהול ודחוק בכל רגע, צריכים לעשות כל שאפשר ע"י שינוי (רמ"א סי' שכ"ח סי' ב'), ועל כן יגביה הטלפון בשינוי כגון בשתי ידי, וילחוץ על הכפתורים בשינוי כגון שיכוף אצבעו וילחוץ בפרק אצבעו, או ילחוץ עליו בכף או במזלג.

לג. **לנתק השיחה**. אע"פ שאחרי קריאה למוקד הצלה כבר אין צורך בטלפון ולכן היה עדיף לא לנתק השיחה, מ"מ יש צורך לנתק השיחה כי לפעמים יש צורך למוקד להתקשר בחזרה כגון שאם לא מוצאים את הכתובת וכדומה, וע"כ יעשה זאת ע"י שינוי, ואם הטלפון יצלצל אח"כ יש להגביה השפופרת כי יתכן שמתקשרים חזרה ממוקד הצלה.

ותלמדם

לעשות רצונך בלבב שלם

נתרם ע"י ידידנו
שמואל סילבר
הר"ר
מיאמי ביץ פלורידה ארה"ב
לכבוד אחיו היקר
מנחם מנדל
שייתברך בהצלחה מרובה ברוחניות
ובגשמיות

לע"נ
זקנינו איש תם
ר' מנחם
ישראל ב"ר
אליעזר **גאנו** ז"ל
נפטר כ"ד שבט
תרנ"ב בארסאניף

הגליון נתרם שוב ע"י
הר"ר **דוד לוי** הי"ו
וזו **חנה שרה חי** שתחי'
[ד"ר קרולין לוי] ניו יורק
לזכות בניהם, משה ומרגלית,
צבי ואליענה, יוני,
ונכדיהם, יחיאל ברוך, ורבקה לאה,
שיזכו להצלחה מרובה בכל ענינים